

Початок – найбільш важлива частина в промовах політика. Особливе значення в публічному виступі політика має звернення. Воно виконує інтегруючу функцію, немов би об'єднуючи аудиторію з оратором. Звернення підтримують увагу аудиторії, закріплюють настанову на контакт, повертають втрачену увагу слухачів. Крім того звернення дозволяють фрагментувати текст на змістовні блоки для легшого його розуміння та запам'ятовування.

Політичні лідери часто використовують у своїх текстах протиставлення «я/ми». Використовуючи займенникову конструкцію «ми», лідери ніби об'єднують себе з народом. Часто у промовах наявні також звернення до християнських цінностей, таким чином підкреслюючи власну релігійність.

Також важливу роль у мові політика відіграє гумор. Взагалі, дотепність – істотна риса іміджу.

Отже, підсумовуючи характеристику зовнішніх компонентів іміджу політичного діяча, необхідно підкреслити, що зміна того чи іншого окремого компонента, зазвичай, не дає відразу помітного ефекту. Психологічний образ відомого політика досить стійкий, тому змінити його шляхом простого маніпулювання зовнішністю не так просто. Тут в дію вступають інші чинники іміджу.

Таким чином, у зовнішніх характеристиках іміджу політичного діяча можна виокремити чотири основних компонента: зовнішність, одяг, міміка і пантоміміка та мова. У найпростішому розумінні, саме маніпуляція цими параметрами формує імідж політичного діяча. Тому перед іміджмейкерами постає завдання ефективного поєднання різних компонентів іміджу в єдине ціле і подальше його співставлення з образом «ідеального політика», з яким виборці співставляють реальних політиків.

Список використаних джерел

1. Вознесеньська О. Бестиарні образи ідеальних політиків в уявленні молоді / О. Вознесеньська // Соціально-психологічний вимір демократичних перетворень в Україні. – К.: Український центр політичного менеджменту, 2003. – 230 с.
2. Горбатенко В. Десять уроків політичного лідерства для пострадянських керівників / В. Горбатенко // Політичний менеджмент. – 2006. – Спецвипуск. – С.48–63.
3. Зушук Ю. Ідеологічний тип лексики політичного лідера в структурі політичної психології. – К., 1995. – 142 с.
4. Корнієнко В. О., Денисюк С. Г. Імідж політичного лідера: проблеми формування та практичної реалізації: Монографія. – Вінниця: УНІВЕРСУМ–Вінниця, 2009. – 145 с.
5. Майєрс Д. Соціальна психологія / Майєрс Д.; [пер. с англ.]. – СПб.: Прайм–Еврознак, 2004. – 794 с.
6. Ольшанський Д. В., Пеньков В. Ф. Политический консалтинг. – СПб.: Питер, 2005. – 448 с.
7. Почепцов Г. Г. Имиджелогия: теория и практика. – К., 1998. – 392 с.
8. Фролов П. Методичні засоби вивчення іміджу політичних лідерів // Наукові студії з політичної психології. – К., 1995. – С.86–92.

References

1. Voznesenska O. Bestiarni obrazy idealnykh politykiv v uiaivleni molodi / O. Voznesenska // Sotsialno-psykholohichni vymir demokratychnykh peretvoren v Ukraini. – K.: Ukrainyskyi tsentr politychnoho menedzhmentu, 2003. – 230 s.
2. Horbatenko V. Desiat uroktiv politychnoho liderstva dlia postradianskykh kermanychiv / V. Horbatenko // Politychnyi menedzhment. – 2006. – Spetsvypusk. – S.48–63.
3. Zushchuk Yu. Ideolohichniy typ leksykonu politychnoho lidera v strukturі politychnoi psykholohii. – K., 1995. – 142 s.

4. Korniienko V. O., Denysuk S. H. Imidzh politychnoho lidera: problemy formuvannia ta praktychnoi realizatsii: Monohrafiia. – Vinnytsia: UNIVERSUM–Vinnytsia, 2009. – 145 s.

5. Majers D. Social'naja psihologija / Majers D.; [per. s angl.]. – SPb.: Prajm–Evroznaк, 2004. – 794 s.

6. Ol'shanskij D. V., Pen'kov V. F. Politicheskij konsalting. – SPb.: Piter, 2005. – 448 s.

7. Pochepcov G. G. Imidzhelogija: teorija i praktika. – K., 1998. – 392 s.

8. Frolov P. Metodichni zasoby vyvchennia imidzhu politychnykh lideriv // Naukovi studii z politychnoi psykholohii. – K., 1995. – S.86–92.

Belous U. V., post-graduate student of the Department of Political Science Philosophy Faculty, Taras Shevchenko National University of Kyiv (Ukraine, Kyiv), u.v.belous@ukr.net

External characteristics of politician image formation

The external characteristics of image formation politician are considered and their significance in the perception of the image of a political leader is analyzed in the article. It has been determined that external characteristics play a significant role in the formation of the first impression and in perceiving the image of the political leader in general. The main components of external characteristic features of the political image, such as appearance, clothing, facial expressions and language are characterized. It is established that first of all the hair (hair style) is distinguished on the face, then – forehead, eyebrows, eyes, nose, lips and chin. Also clothing serves for politician's identification. The style of clothes is intended to emphasize the visual image of a political figure and bring it closer to certain groups of the population. Also non-verbal information transmitted through gestures and facial expressions plays a significant role. Extremely strong influence on people is carried out through purposeful convincing language and rhetoric. The manipulation of these parameters is shaping the image of a political figure.

Keywords: image, political image, external characteristics of politician image formation.

* * *

УДК 323.173

Балацька О. Б.,
кандидат політичних наук, докторант кафедри
політології та правознавства, ДЗ «Луганський
національний університет імені Тараса Шевченка»
(Україна, Старобільськ), balatskaya@ukr.net

ЗБРОЙНИЙ СЕПАРАТИЗМ ЯК ФОРМА ПОЛІТИЧНОГО НАСИЛЛЯ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ¹

Досліджено сутність, форми і тенденції сучасного сепаратизму. Зазначено, що сепаратизм як політико-правове явище є втіленням невіршеного протиріччя між правом народів на самовизначення і принципом територіальної недоторканності й суверенності держави. Визначено, що сепаратизм як процес територіального відокремлення може набувати різних форм, основною серед яких є сецесія, результатом якої є створення держави або псевдодержавного утворення. Встановлено, що сучасним сепаратистським конфліктам властивий високий рівень інтенсивності політичного насилля та затяжний характер. З'ясовано, що сецесіоністські конфлікти часто призводять до подальшого загострення міждержавного або внутрішньодержавного насилля, результатом якого може стати наступна хвиля сецесії.

Ключові слова: політичне насилля, збройний конфлікт, сепаратизм, сецесія, іредентизм.

Для сучасного світового політичного процесу характерне посилення дезінтеграційних тенденцій. Зокрема, на це вказує значне поширення сепаратистських конфліктів, які зазвичай мають збройний характер. Розповсюдження сепаратистських рухів, особлива роль серед яких належить сецесіонізму, сьогодні набуло глобальних масштабів. Події останніх часів, пов'язані з російською агресією, надзвичайно актуалізували питання сепаратизму для України. Сучасна українська держава зіткнулася з безпрецедентними загрозами й викликами

¹ Публікація містить результати досліджень, проведених при грантовій підтримці Державного фонду фундаментальних досліджень за конкурсним проектом Ф–71.

політичній стабільності, територіальній цілісності та національній безпеці. Отже, посилення сепаратистських тенденцій як у світовому, так і в національному масштабі потребує ґрунтовних і всебічних досліджень даної проблеми, що сприятиме пошуку шляхів її вирішення та більш ефективному та адекватному запобіганню деструктивним тенденціям.

Питання сутності, факторів і правової інтерпретації сепаратизму та сецесіонізму, особливості сепаратистських конфліктів сучасності висвітлюються в працях таких зарубіжних учених як А. Баранов, Л. Брілмаєр, А. Б'юкенен, К. Веллман, Д. Горовіц, М. Домарева, О. Павкович, П. Пантазополус, Д. Сірокі. Серед українських науковців дану проблематику вивчають В. Андрияш, С. Денисюк, В. Дівак, В. Корнієнко, О. Кресін, О. Недавня, В. Панібудьласка, І. Рафальський, Н. Романюк, Є. Рябінін, О. Цебенко, І. Червінка, В. Явір та інші.

Метою статті є вивчення сутності сепаратизму як політико-правового явища, його основних форм, а також загальних тенденцій поширення сепаратистських конфліктів у світі.

У сучасному світі сепаратизм є одним із найбільш розповсюджених чинників політичного насилля. Правовим підґрунтям сепаратистських конфліктів є право на самовизначення народів, закріплене в міжнародно-правових актах. Так, уперше принцип рівноправності й самовизначення народів був проголошений у Статуті ООН у 1945 році. Подальше розкриття даного принципу відбулося в таких документах ООН, як Декларація про надання незалежності колоніальним країнам і народам 1960 року, Міжнародний пакт про громадянські і політичні права 1966 року, Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права 1966 року, Декларація про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин і співробітництва між державами відповідно до Статуту ООН 1970 року, Декларація ООН про права корінних народів 2007 року.

Юридичне проголошення і закріплення права народів на самовизначення зіграло вагомий роль у легітимізації та активізації сепаратистських конфліктів. Його реалізація породила такі суперечливі явища як сепаратизм і сецесія, що ставлять під загрозу державний суверенітет. Адже, принцип самовизначення суперечить іншим базовим принципам міжнародного права – територіальній цілісності, політичній незалежності й суверенності держави. Крім того, як зазначає український дослідник Олексій Кресін, «відсутність єдиного підходу до розуміння народу перетворює принцип самовизначення народів на джерело сепаратистських конфліктів у різних країнах світу» [4, с. 353]. Отже, сепаратизм є втіленням невирішеного протиріччя між двома фундаментальними політико-правовими принципами – самовизначення народів і територіальної недоторканності держави.

У науковій літературі немає загальноприйнятого визначення поняття сепаратизму. У широкому сенсі сепаратизм розуміється як відокремлення частини державної території, яке може мати різні цілі і набувати різних форм. Так, провідні вітчизняні вчені тлумачать сепаратизм як «рух за територіальне відокремлення тієї чи іншої частини держави з метою створення нового державного утворення або надання певній частині держави автономії за національними, мовними чи

релігійними ознаками» [7, с. 600]. Таким чином, згідно з цим визначенням, сепаратизм виступає підґрунтям як сецесії, так і автономізації.

В іншому фундаментальному вітчизняному виданні сецесія визначається як «відокремлення частини території від певної держави згідно з рішенням населення або її керівних органів; вихід з держави будь-якої адміністративно-територіальної одиниці цієї частини території, а з федеративної держави – її суб'єкта за рішенням населення, яке ухвалюється на референдумі, або за рішенням керівних органів цих одиниць, або суб'єктів федерації, які виділяються» [1, с. 811]. Отже, в межах такого підходу сецесія розуміється як один із проявів і результатів сепаратизму.

Український дослідник Олег Цебенко зазначає, що сепаратизм як рух за відокремлення частини держави може набувати форми сецесії, іредентизму, енозісу і деволуції (автономізації). Найрадикальнішою серед них є сецесія, адже «розвиток такого сепаратизму досить швидко переростає в збройне протистояння, він є зтяжним і супроводжується соціальними потрясіннями, людськими жертвами та матеріальними втратами» [9, с. 48]. Дещо іншої думки дотримується український політолог Вікторія Дівак, яка також вважає сецесію найбільш небезпечною формою сепаратизму. Варіанти реалізації сепаратистських рухів вона обмежує іредентизмом та енозісом, і виключає з цього кола автономізацію, «оскільки вона не порушує територіальної цілісності держави» [3, с. 10].

Іредентизм є феноменом, який має місце, коли частина державної території відокремлюється з метою приєднання до іншої, як правило, сусідньої держави. Досить часто іредентизм приймає форму анексії. У даному випадку ключова роль належить державі-агресору, яка ініціює і підтримує сепаратистський процес. Важливою складовою іредентизму є етнопатріотичний фактор, адже метою іредентистського руху, звичайно, виступає об'єднання національної меншини однієї держави з однойменною нацією іншої держави, що складає в ній більшість. З огляду на це, енозіс як рух за возз'єднання нації, на нашу думку, виступає варіантом іредентизму.

Однією з найбільш розповсюджених і жорстких форм сепаратизму є сецесія. Вітчизняний політолог Ігор Рафальський наголошує на існуванні двох підходів до визначення цього феномену. У межах «вузького» підходу сецесія розуміється як «сам акт виходу зі складу держави певної її частини», що обов'язково передбачає застосування політичного насилля, яке є наслідком, з одного боку, опору сецесіоністським прагненням з боку офіційної влади, а з іншого – використання сили (або загрози її використання) з боку сепаратистів. На думку прихильників «широкого» тлумачення сецесії, вона полягає в «створенні нового державного утворення» на території вже існуючої держави і може не передбачати застосування насилля [8, с. 87].

Українська дослідниця Ольга Недавня надає розширене тлумачення поняття сецесіоністського конфлікту. За її визначенням, «сецесіоністські конфлікти – це конфлікти, що виникають, коли в рамках якоїсь спільноти з тих чи інших причин певна її частина усвідомлює себе як іншу ідентичність, та відповідно намагається виокремитися з цієї спільноти»

[5, с. 192]. Науковець наголошує, що можливе і більш вузьке тлумачення зазначеного феномену, коли під час конфлікту йдеться про прагнення виокремити частину території зі складу вже існуючої держави з метою створення у межах цієї території нового самопроголошеного державного утворення. Однак у ширшому розумінні поняття сецесіонізму охоплює, з одного боку, як радикальні заклики до «переформатування держав, перехід до іншої держави або під протекторат іншої держави» [5, с. 192], так і більш помірковані вимоги щодо поглиблення автономізації регіону (у тому числі культурної). Отже, дане визначення поняття сецесіоністського конфлікту універсальним і охоплює цілий ряд форм сепаратизму.

Інших поглядів на проблеми сутності і співвідношення понять сепаратизму і сецесії дотримуються західні вчені. Так, дослідник сецесіоністських рухів Панагіотіс Пантазополус, указуючи на недоцільність ототожнення понять сецесії та сепаратизму, пропонує власну класифікацію сепаратистських феноменів. Так, під сецесією він розуміє офіційний вихід з-під юрисдикції центральної державної влади певної території з прагненням здобути незалежний суверенний статус. Даний процес тягне за собою зміну кордонів держави-господаря. На відміну від сецесії, сепаратизм є простим прагненням до формальної автономії. Іредентизм, який має на увазі вихід зі складу однієї держави з метою приєднання до іншої, навпаки, є найскладнішим варіантом реалізації права на самовизначення народів. Адаже в даному випадку участь третьої сторони – «приймаючої держави» – ускладнює конфлікт. Отже, такі конфлікти є найгострішими і зазвичай приймають форму війни [12, р. 1–2].

Схожий підхід щодо розуміння сутності сепаратистських явищ представляє американський учений Олександр Павкович. На його думку, сецесіонізм є політичною програмою, що ґрунтується на вимозі офіційного виведення частини території з міжнародно визнаної держави з метою утворення на цій території нової держави, яка претендує на офіційне визнання з боку інших держав і міжнародних організацій. Сепаратизм, на відміну від сецесіонізму, спрямований лише на скорочення контролю центральної влади над певною територією та її населенням. Обидва феномени є тісно пов'язаними, адже сепаратизм часто переростає в сецесію. Натомість іредентизм не тягне за собою виникнення нової державності. Також дослідник зазначає, що, наприклад, таке явище, як деколонізація не має відношення до сепаратистських процесів, адже колонія не є частиною території держави-метрополії [13].

Отже, як правило, сепаратизм розуміється вченими як втілення природного права народу на самовизначення. Однак останнім часом дослідники наголошують на розповсюдженні такого негативного явища як «штучний» сепаратизм, що є політичною технологією. Зокрема, українські науковці професор Світлана Денисюк і професор Валерій Корнієнко, досліджуючи сучасні події в Криму і на сході України, визначають сепаратистські процеси, що відбулися там, як «новий сепаратизм», «новий тероризм» або «терористичний сепаратизм», який є «впливовою технологією, що змінює свідомість громадян, агресивно впливає на формування

їх ідентичності та прийняття ними важливих політичних рішень» [2, с. 344]. Науковці підкреслюють велику роль збройного насилля в сучасних сепаратистських конфліктах.

На сепаратизм як технологію політичного тиску, метою якої є дезінтеграція політичної системи, вказує вітчизняна дослідниця Віра Явір. Так, ще до початку сепаратистського конфлікту в Україні частиною маніпулятивних технологій впливу на українське суспільство стало безпідставне ототожнення понять федералізму і сепаратизму, що суперечить самій сутності цих принципів різних явищ. Як зазначає дослідниця, «поняття «федералізм» завдяки російським політтехнологам перетворилося на синонім сепаратизму» [10, с. 18]. Така підміна понять є технологією тиску на суспільну свідомість, що є частиною комплексу заходів, спрямованих на легітимацію російської агресії в Україні.

Таким чином, в основі «традиційного» сепаратизму, спрямованого на реалізацію права народу на самовизначення, лежать етнонаціональні або релігійно-конфесійні чинники, які виражають природне прагнення етносів і націй до державотворення, існування у власному політичному, економічному, культурному полі. Однак ряд сучасних сепаратистських, у першу чергу сецесіоністських конфліктів не мають нічого спільного з реалізацією даного принципу міжнародного права. Такі конфлікти мають штучний характер, в їх основу покладено зовнішній чинник, адже вони ініціюються та підтримуються третьою стороною, яка, таким чином, реалізує власні геополітичні та економічні інтереси. Окрім збройної агресії в Україні, конфліктами такого типу є сепаратистські конфлікти в Абхазії, Південній Осетії, Придністров'ї, в яких в якості ініціатора сецесіоністських рухів виступив ключовий геополітичний актор регіону – Російська Федерація.

Сепаратистські конфлікти є однією з найскладніших форм політичного протистояння. Завдяки суперечливій політико-правовій природі, такі конфлікти надто важко піддаються врегулюванню і зазвичай мають затяжний характер. Такі застарілі етнополітичні конфлікти, як північноірландський, баскський, каталонський, курдський, корсиканський, тривають протягом багатьох десятиліть і досі характеризуються періодичними загостреннями і спалахами насилля. Як правило, сепаратистським конфліктам властивий високий рівень інтенсивності політичного насилля. Більшість сепаратистських, особливо сецесіоністських конфліктів мають збройний характер. Так, згідно з базою даних Гейдельберзького інституту з вивчення міжнародних конфліктів, на сьогодні в світі триває 45 сецесіоністських конфліктів. 28 з них є насильницькими, а два характеризуються високим рівнем інтенсивності (конфлікти в Україні та на Філіппінах). Крім того, зараз відбувається 63 конфлікти за автономізацією, серед яких 27 – насильницькі, і чотири – високоінтенсивні [11, р. 19].

Метою багатьох сепаратистських конфліктів виступає сецесія, результатом якої є створення визнаних, невизнаних або частково визнаних держав. Так, у результаті сецесії в післявоєнний період були створені численні суб'єкти, серед яких – як визнані міжнародним співтовариством держави (Бангладеш, Еритрея, Східний Тимор, Чорногорія, Південний Судан), так і невизнані або частково визнані (Сахарська Арабська Демократична

Республіка (Західна Сахара), Республіка Косово, Вазиристан, Сомаліленд, Пунтленд, Маахір). Крім того, результатом деяких сецесіоністських конфліктів стають псевдодержавні утворення, які фактично є окупованими територіями. До їх числа можна віднести так звані «Республіку Південну Осетію», «Республіку Абхазію», «Турецьку Республіку Північного Кіпру», «Нагірно-Карабаську Республіку», «Придністровську Молдавську Республіку», «Луганську Народну Республіку», «Донецьку Народну Республіку» тощо.

Американський дослідник Девід Сірокі, досліджуючи сучасний сепаратизм, розглядає його, з одного боку, як руйнівний чинник, який наприкінці ХХ століття спричинив розпад великих федеративних держав (СРСР, Югославії, Чехословаччини). Але, з іншого боку, він виступає і потужним державотворчим фактором. Саме дезінтеграція найбільших соціалістичних федерацій спричинила наступну хвилю нових сецесіоністських та іредентистських конфліктів. Водночас, як відмічає науковець, у результаті розпаду великих держав на політичній карті світу з'явилося більше 20 суверенних суб'єктів. А з початку ХІХ століття де-факто і де-юре шляхом сецесії утворилося близько 70 незалежних держав. Отже, сецесіонізм як політичне явище має глобальні масштаби. Однак тільки одна третина випадків сецесії закінчується встановленням миру і призводить до створення повноцінних, визнаних більшістю міжнародного співтовариства держав, тоді як у решті випадків цього не відбувається, і натомість мають місце затяжні насильницькі конфлікти [14, р. 15–16].

Для пояснення специфічної природи і тенденцій сучасних сепаратистських конфліктів Д. Сірокі впроваджує поняття рекурсивної сецесії. Цей феномен має місце приблизно в половині постсецесіоністських держав. Насильницькі сецесіоністські конфлікти в багатьох випадках породжують подальше політичне насилля. Як зазначає науковець, насильницький конфлікт після сецесії може набувати двох форм (або навіть обох форм одночасно) – міждержавного конфлікту між «старою» і «ною» державою або нового сецесіоністського конфлікту всередині постсецесіоністської держави. У другому випадку має місце рекурсивна сецесія, результатом якої є подальший розкол нової держави. На думку вченого, така ситуація відбулася після розпаду СРСР в Грузії, Молдові, Азербайджані, а також в ряді країн, що утворилися після дезінтеграції Югославії. Крім того, для постсецесіоністських держав характерний високий рівень міжобщинного (міжетнічного або міжконфесійного) насилля [14, р. 17–18, 56].

Дослідження феномену «постсецесіоністського сепаратизму» отримало розвиток і у вітчизняній політичній науці. Так, відомий український науковець професор Володимир Панібудьласка називає схоже явище дуалістичним сепаратизмом. За словами дослідника, в основі дуалістичного сепаратизму «лежить подвійна природа: на першому історичному етапі етнічні спільноти ведуть боротьбу за вихід із складу великих імперських держав (Австро-Угорщина, Російська імперія) і, реалізуючи «право націй на самовизначення», створюють свої держави і об'єднуються у соціалістичні федерації (СРСР, Югославія); на другому етапі ці ж етнополітичні об'єднання ведуть боротьбу за вихід зі складу

тоталітарних держав (СРСР, Югославія) і утворення незалежних держав (Російська Федерація, Україна, Білорусь та ін.)» [6, с. 308].

Таким чином, сьогодні поширення збройних сепаратистських конфліктів набуває глобального масштабу. У багатьох регіонах світу активізуються старі та з'являються нові осередки сепаратизму. Найпоширенішими формами сучасного сепаратизму є сецесія та автономізація. Сепаратистським конфліктам властивий затяжний характер і високий рівень політичного насилля. Вони важко піддаються врегулюванню і мають тенденцію до періодичного загострення. Водночас у сучасному світі окреслилася небезпечна тенденція розповсюдження «штучного» сепаратизму як політичної технології, метою якої є не реалізація права на самовизначення народів, а дезінтеграція держави і дестабілізація суспільства.

Список використаних джерел

1. Великий енциклопедичний юридичний словник / За ред. Ю. С. Шемшученка. – К.: Юридична думка, 2007. – 992 с.
2. Денисюк С. Г. «Терористичний сепаратизм» в сучасній Україні: спроба теоретико-прикладного аналізу / С. Г. Денисюк, В. О. Корнієнко // Гілея: наук. вісн. – К., 2015. – Вип.93 (2). – С.342–345.
3. Дівак В. В. Сепаратизм як феномен сучасної політики: політологічні та правові аспекти: автореф. дис. ... канд. політ. наук: спец. 23.00.02 «Політ. ін-ти та процеси» / В. В. Дівак. – К., 2010. – 23 с.
4. Кресін О. В. Право народів на самовизначення та протидія сепаратизму в міжнародному праві / О. В. Кресін // Держава і право. Юридичні і політичні науки. – 2014. – Вип.65. – С.352–357.
5. Недавня О. Європеїзація та сецесіоністські конфлікти у світі / О. Недавня // Українське релігізнавство. – К., 2010. – №56: Релігія – світ – Україна: колектив. моногр. в 3-х кн. Кн.1: Релігія у світі культурно-цивілізаційного діалогу. – С.191–198.
6. Панібудьласка В. Етнополітичний сепаратизм – поняття, зміст, форми і природа / В. Панібудьласка // Наук. записки Ін-ту політ. і етнологічних дослідж. ім. І. Ф. Кураса НАН України. – К., 2009. – Вип.44 (підсерія «Курасівські читання»). – С.306–313.
7. Політологічний енциклопедичний словник / Упорядник В. П. Горбатенко; за ред. Ю. С. Шемшученка, В. Д. Бабкіна, В. П. Горбатенка. – К.: Генеза, 2004. – 736 с.
8. Рафальський І. Самовизначення та сепаратизм. Питання теорії / І. Рафальський // Наук. записки Ін-ту політ. і етнологічних дослідж. ім. І. Ф. Кураса НАН України. – К., 2014. – Вип.4–5 (72–73). – С.78–93.
9. Цебенко О. Форми вияву сепаратизму: теоретико-методологічний аспект / О. Цебенко // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. – Львів: Львівська політехніка, 2014. – Вип.26. – С.44–51.
10. Явір В. Федералізм як технологія сепаратизму в Україні / В. Явір // Віче. – 2015. – №14. – С.18–21.
11. Conflict Barometer [Electronic Resource] / Heidelberg Institute for International Conflict Research. – 2016. – No.25. – 204 p. – Available at: http://www.hiik.de/en/konfliktbarometer/pdf/ConflictBarometer_2016.pdf (21.05.2017). – Title from the screen.
12. Pantazopolous P. Secessionist Movements: An Analytical Framework [Electronic Resource]; Honors Theses / P. Pantazopolous / Southern Illinois University Carbondale. – 1995. – 34 p. – Available at: http://opensiuc.lib.siu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1188&context=uhp_theses (19.05.2017). – Title from the screen.
13. Secessionism and Separatism Monthly Series: «Secession and Secessionism» by Alexandar Pavković [Electronic Resource] // H-Net: Humanities & Social Sciences Online: [Website]. – Available at: <https://networks.h-net.org/node/3911/discussions/90459/secessionism-and-separatism-monthly-series-secession-and> (20.05.2017). – Title from the screen.
14. Siroky D. S. Secession and Survival: Nations, States and Violent Conflict [Electronic Resource] / D. S. Siroky: dissertation submitted ... of the requirements for the degree of Doctor of Philosophy / Department of Political Science Duke University. –

2009. – 334 p. – Available at: <https://dukespace.lib.duke.edu/dspace/bitstream/handle/10161/3209/DmainD6–29–09.pdf?sequence=1> (21.05.2017). – Title from the screen.

References

1. Velykyi entsyklopedychnyi yurydychnyi slovnyk / Za red. Yu. S. Shemshuchenka. – K.: Iurydychna dumka, 2007. – 992 s.
2. Denysiuk S. H. «Terorystychnyi separatyzm» v suchasni Ukraini: sprobа teoretyko–prykladnoho analizu / S. H. Denysiuk, V. O. Korniienko // Hileya: nauk. visn. – K., 2015. – Vyp.93 (2). – S.342–345.
3. Divak V. V. Separatyzm yak fenomen suchasnoi polityky: politolohichni ta pravovi aspekty: avtoref. dys. ... kand. polit. nauk: spets. 23.00.02 «Polit. in–ty ta protsesy» / V. V. Divak. – K., 2010. – 23 s.
4. Kresin O. V. Pravo narodiv na samovyznachennia ta protydia separatyizmu v mizhnarodnomu pravi / O. V. Kresin // Derzhava i pravo. Yurydychni i politychni nauky. – 2014. – Vyp.65. – S.352–357.
5. Nedavnia O. Yevropeizatsiia ta setsesionistski konflikty u sviti / O. Nedavnia // Ukrainiske relihiiiznavstvo. – K., 2010. – №56: Relihiia – svit – Ukraina: kolektyv. monohr. v 3–kh kn. Kn.1: Relihiia u sviti kulturno–tsyvilizatsiinoho dialohu. – S.191–198.
6. Panibudlaska V. Etnopolitychnyi separatyzm – poniattia, zmist, formy i pryroda / V. Panibudlaska // Nauk. zapysky In–tu polit. i etnonatsionalnykh doslidzh. im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy. – K., 2009. – Vyp.44 (pidseriia «Kurasivski chytannia»). – S.306–313.
7. Politolohichni entsyklopedychnyi slovnyk / Uporiadnyk V. P. Horbatenko; za red. Yu. S. Shemshuchenka, V. D. Babkina, V. P. Horbatenka. – K.: Heneza, 2004. – 736 s.
8. Rafalskyi I. Samovyznachennia ta separatyzm. Pytannia teorii / I. Rafalskyi // Nauk. zapysky In–tu polit. i etnonatsionalnykh doslidzh. im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy. – K., 2014. – Vyp.4–5 (72–73). – S.78–93.
9. Tsebenko O. Formy vyjavu separatyizmu: teoretyko–metodolohichniy aspekt / O. Tsebenko // Ukrainiska natsionalna ideia: realii ta perspektyvy rozvytku. – Lviv: Lvivska politehnika, 2014. – Vyp.26. – S.44–51.
10. Yavir V. Federalizm yak tekhnolohiia separatyizmu v Ukraini / V. Yavir // Viche. – 2015. – №14. – S.18–21.
11. Conflict Barometer [Electronic Resource] / Heidelberg Institute for International Conflict Research. – 2016. – No.25. – 206 p. – Available at: http://www.hiik.de/en/konfliktbarometer/pdf/ConflictBarometer_2016.pdf (21.05.2017). – Title from the screen.
12. Pantazopoulos P. Secessionist Movements: An Analytical Framework [Electronic Resource]: Honors Theses / P. Pantazopoulos / Southern Illinois University Carbondale. – 1995. – 34 p. – Available at: http://open.uiuc.lib.uiuc.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1188&context=uhp_theses (19.05.2017). – Title from the screen.
13. Secessionism and Separatism Monthly Series: «Secession and Secessionism» by Alexander Pavković [Electronic Resource] // H–Net: Humanities & Social Sciences Online: [Website]. – Available at: <https://networks.h-net.org/node/3911/discussions/90459/secessionism-and-separatism-monthly-series-secession-and> (20.05.2017). – Title from the screen.
14. Siroky D. S. Secession and Survival: Nations, States and Violent Conflict [Electronic Resource] / D. S. Siroky: dissertation submitted ... of the requirements for the degree of Doctor of Philosophy / Department of Political Science Duke University. – 2009. – 334 p. – Available at: <https://dukespace.lib.duke.edu/dspace/bitstream/handle/10161/3209/DmainD6–29–09.pdf?sequence=1> (21.05.2017). – Title from the screen.

Balatska O. B., candidate of political sciences, doctoral candidate of department of political science and jurisprudence, SE «Luhansk Taras Shevchenko National University» (Ukraine, Starobilsk), balatskaya@ukr.net

Armed separatism as a form of political violence: theoretical analysis

The essence, forms and tendencies of modern separatism had been studied. It had been noted that separatism as a political and legal phenomenon is the embodiment of the unresolved contradiction between the right to self-determination of peoples and the principles of territorial integrity and state sovereignty. It had been determined that separatism as a process of territorial separation from the existing state can take different forms among which the foremost place is occupied by secession that leads to the state or quasistate establishment. It had been defined that modern separatist conflicts have a high level of political violence intensity and become protracted. It had been clarified that secessionist conflicts often lead to the further escalation of the interstate or intrastate violence the result of which may be next wave of secession.

Keywords: political violence, armed conflict, separatism, secession, irredentism.

* * *

УДК 321.01

Дахно О. Ю.,
аспірант, Національний інститут
стратегічних досліджень
(Україна, Київ), aleks9000@gmail.com

ОСНОВНІ ФАКТОРИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ЦІЛІСНОСТІ СУЧАСНОЇ ДЕРЖАВИ

Здійснено аналіз зовнішніх та внутрішніх факторів, які впливають на забезпечення та збереження територіальної цілісності держави; ідентифіковано причини виникнення кризи територіальної цілісності сучасної держави та шляхи протидії їй в умовах розвитку та укріплення конституційно демократичного устрою; наведено інструментарій захисту територіальної цілісності «нових незалежних держав» та її належного інституційного оформлення, що є запорукою утвердження міжнародного миру та глобальної безпеки.

Наголошено на необхідності утвердження багатокомпонентної системи захисту територіальної цілісності держави. Обґрунтовано доцільність запровадження стратегічної парадигми захисту інтересів держави, відсутність якої створює високий рівень ймовірності втрати державою територіальної цілісності. Доведено, що важливе місце в структурі політики забезпечення територіальної цілісності сучасної держави має належати міжнародно–правовим засобам, які регулюють діяльність держав та інших суб'єктів у даній сфері.

Ключові слова: територіальна цілісність, територіальна недоторканість, сепаратизм, анексія, сецесія, глобальна інтеграція, національна держава, глобальна держава, глобальна безпека, державний суверенітет, територіальна дезинтеграція, міжнародний мир, територіальні конфлікти, національна безпека.

Початок ХХІ століття, який супроводжується пошуком формування внутрішньодержавної та геополітичної ідентичності, поставив у новому ракурсі питання територіальної цілісності перед сучасними державами, які стикнулись із сепаратизмом, анексією та сецесією. Розвиток національної самосвідомості в пострадянській період спровокував значну кількість територіальних проблем, які стали фактором виникнення територіальних конфліктів у Чечні, Молдові, Абхазії, Південній Осетії. В умовах утворення нових незалежних держав в результаті розпаду інших традиційно постає питання правового врегулювання їх територіальної цілісності, ідентифікації геополітичних факторів, які впливають на її забезпечення та збереження. Виходячи з цього в межах політологічної науки сформувалась значна кількість дослідницьких підходів, спрямованих на розроблення відповідних логічних схем, які розкривають особливості забезпечення територіальної цілісності сучасної держави. Більшість таких підходів пронизана з'ясуванням причин виникнення кризи територіальної цілісності сучасної держави та протидії їй в умовах розвитку та укріплення конституційно демократичного устрою.

Протягом тривалого часу предметом широкого наукового дискурсу виступали різні дослідницькі аспекти аналізу територіальної цілісності та розроблення політичних інструментів її захисту, що дозволило сформувати системний спектр термінологічної визначеності. У такому ракурсі дана проблематика виступала предметом окремого аналізу в працях таких вчених, як: В. Тацій, М. Даньшин, Я. Лангінюв, С. Бабурін, І. Барциц, І. Левакіна, В. Радченко, Д. Шарп, Дж. С. Най, З. Бжезинський, С. Юртаєва та інші.

Не дивлячись на те, що проблеми територіальної цілісності мають певний рівень теоретико–методологічного обґрунтування, що тим самим слугує умовою чіткої артикуляції даного терміну в межах відповідних нормативно–правових документів, і досі відсутніми є синтезовані розробки ідентифікації основних факторів